

Een fietstocht langs historische kunstwerken in Haren

Een sportieve reis van 15 km langs creatieve uitingen

Westzijde van Haren met het Harener vaartje

De fietstocht langs historische kunstwerken in Haren wordt georganiseerd door de Harense Historische Kring 'Old Go' in het kader van Open Monumenten Dag 2021.

De gidsen bij deze excursie en de samenstellers van deze brochure zijn Hermien Noordhoff en Henk Dröge.

De organisatie van de Open Monumenten Dag in Haren wordt mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de gemeente Groningen.

Voor het opstellen van de tekst is veelvuldig gebruik gemaakt van de website www.kunstpuntgroningen.nl.

Foto's

De foto op pag. 16 (onthulling van de boom) is van Jan Buwalda, de overige foto's komen uit het archief van Old Go.

**Harense
Historische Kring**

Old Go

BankGiro
Loterij

open
MONUMENTENDAG

Een fietstocht met een historisch tintje langs de kunstwerken in Haren

Het thema van Open Monumentendag 2021 is “jouw monument is mijn monument”. In dat kader heeft de Harense Historische Kring Old Go als één van de evenementen een fietstocht uitgezet langs historische kunstwerken en beeldbepalende gebouwen in en rond de kern Haren.

Veel kunstwerken zijn er te vinden in Haren en de meeste zijn gebaseerd op lokale geschiedenis. Bij een aantal fiets of loop je er langs zonder er naar te kijken; andere kunstwerken vallen wel elke keer weer op. Wat is de betekenis van een kunstwerk? Welke kunstenaar heeft het vervaardigd en waarom is een kunstwerk op een bepaalde plek geplaatst? Het zijn allemaal vragen die we hopen te beantwoorden in deze fietstocht. Details omtrent een kunstwerk leveren vaak verrassingen op. Kunstwerken die men op het eerste gezicht niet mooi vindt krijgen door de omschrijving en detaillering een nieuwe dimensie. Elk kunstwerk wordt op hoofdlijnen omschreven en voorzien van een huidige foto en een historische foto van de plek zoals die er in het verleden uitzag.

De route kan gefietst worden op de Open Monumentendag op zondag 12 september. In groepen van maximaal 15 deelnemers zal de route gevolgd worden. De start zal plaatsvinden bij het Hendrik de Vriesplantsoen aan de Vondellaan. Vervolgens zal bij elk kunstwerk gestopt worden en wordt er ook een korte uitleg gegeven. Het laatste object van de fietstocht is bij de “stalen toren” die naast de Jachthaven de Zuidwesthoek staat aan het einde van de Meerweg. Uiteraard is het ook mogelijk om zelf de route te fietsen en de informatie in u op te nemen. De brochure die gemaakt wordt zal op verzoek gratis worden verstrekt. Tevens zal de route op de website www.oldgo.nl geplaatst worden.

In de route zijn alleen kunstwerken in en rond de kern Haren meegenomen. De reden hiervoor is dat op Open Monumentendag de fietstocht anders erg lang gaat worden. Daarnaast zijn de meeste kunstwerken in Haren te vinden. De lengte van de fietstocht is ongeveer 15 kilometer. Halverwege zal Old Go de deelnemers wat te drinken aanbieden. De lengte van de tocht is ongeveer anderhalf uur.

**Nr. 1. Vuur onder de wereld.
Hendrik de Vries plantsoen, Vondellaan**

**Vuur onder de wereld, Bastiaan de Groot,
1996**

De titel van deze sculptuur refereert aan een gedicht waarin De Vries schrijft: "Wie brand wil stichten hoeft maar te graven: Onder de wereld smeult altijd vuur." Hendrik de Vries en zijn vrouw kwamen in 1946 in Haren te wonen aan de Onnerweg in een huis dat het Woeste Hoekje werd genoemd. Het vuur is zichtbaar in het marmer en hardsteen. Uit een van de beelden stijgen drie zwierige tentakels op; ze duiden op de veelzijdigheid van Hendrik de Vries. Op de andere sculptuur is een spiraal geplaatst als een teken van innerlijke rust. Opdrachtgever voor het kunstwerk was de ABN AMRO bank, die het beeld aan de gemeente Haren schonk.

Vanaf het plantsoen fietsen over de Vondellaan richting Rijksstraatweg en daar nemen we de derde afslag van de rotonde. We rijden de Rijksstraatweg af tot vlak voor de Esserweg. Bij de zebra steken we over naar het volgende kunstwerk.

Nr. 2. Grensbepaling. Rijksstraatweg/hoek Vestedijklaan

Boerderijtje aan de Verlengde Hereweg, afgebroken in 1980

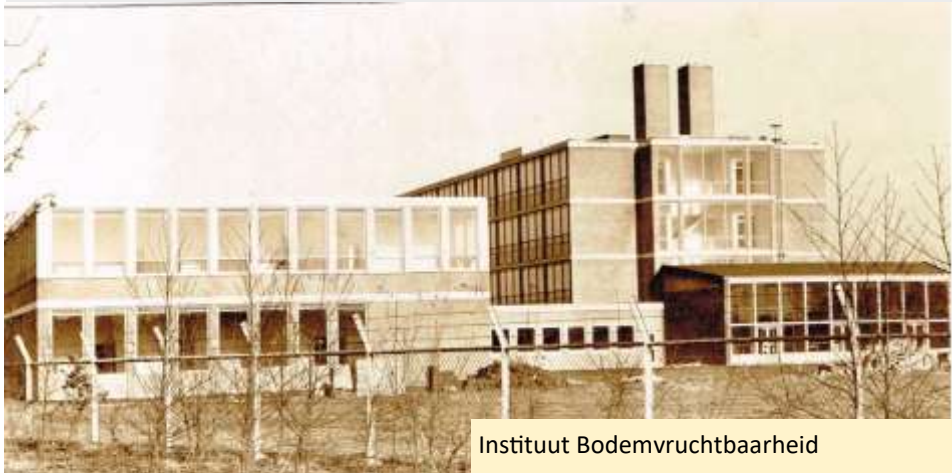

Grensbepaling, Herman Bartels, 1988

Het kunstwerk bestaat uit twee driehoekige delen. Hierin maakte de kunstenaar op ooghoogte twee halfronde uitsparingen. De twee delen zijn zo geplaatst, dat er tussenin een verticale open ruimte ontstaat. Dit biedt een doorkijk in westelijke richting over de aflopende Hondsrug en de weilanden. Het kunstwerk is geplaatst op de grens van de voormalige gemeenten Groningen en Haren. Herman Bartelds vervaardigde het beeld in 1988 in opdracht van de voetbalvereniging Be Quick om haar honderdjarig bestaan in 1987 te onderstrepen.

We steken de zebra weer over en fietsen de Esserweg op. Bij het fietskruispunt slaan we af naar rechts (Kerkklaan) en aan de tweede weg links (Oosterweg) bevindt zich het volgende kunstwerk.

Nr. 3. IJzerplastiek. Kerklaan/hoek Oosterweg

Instituut Bodemvruchtbaarheid

IJzerplastiek, Siep van der Berg, 1968

De Rijksgebouwendienst gaf in 1968 aan kunstenaar Siep van der Berg opdracht om een kunstwerk te maken ter gelegenheid van de opening van het Instituut voor Bodemvruchtbaarheid.

Aanvankelijk stond het kunstwerk in de kantine van het instituut, later werd het op het buitenterrein geplaatst.

Het Instituut is niet meer in Haren gevestigd. Het kunstwerk werd in 2013 gerestaureerd en kreeg daarmee haar kleuren en strakke vormen weer terug.

Op de grond waar nu de nieuwbouwwijk Harener Holt is gerealiseerd is het ijzerplastiek aan een tweede leven begonnen.

We steken de Kerklaan over richting Haren. We slaan de eerste weg rechts in bij de aanduiding sporthal Bea en fietsen over het terrein van Beatrixoord in eerste instantie richting 'hoofdingang'. Na de grote parkeerplaats slaan we echter rechtsaf en fietsen rechtstreeks naar ons volgende kunstwerk aan de Dilgtweg.

Nr. 4. Voortgang. Dilgtweg ter hoogte van Beatrixoord

Voortgang, bouwstenen voor revalidatie, Herman Bartels 1995

Het kunstwerk bestaande uit stenen en messing toont een opwaartse beweging en symboliseert de revaliderende mens die zich opricht in zijn streven naar herstel. Deze eindfase van het revalidatieproces wordt verbeeld in het object van messing dat bovenop de stenen balanceert. De kunstopdracht werd verleend door Beatrixoord en mede mogelijk gemaakt door de voormalige gemeente Haren. Beatrixoord is geopend in 1963. Duizenden tbc patiënten zijn er behandeld. Toen het aantal tbc patiënten daalde werd Beatrixoord een revalidatiecentrum. Sinds 2001 maakt het deel uit van het UMCG.

We fietsen de Dilgtweg uit in oostelijke richting weer terug richting Kerklaan. Hier slaan we rechtsaf en fietsen naar Haren. Bij de rotonde en bij de kruising met de Kerkstraat fietsen we rechtdoor. Op de Jachtlaan ziet u na een paar 100 meter links een gymzaal. Ons volgende kunstwerk.

Nr. 5. Spelhal De Bam. Bamshorn 2

Baksteenreliëf sporthal de Bam, Jan van der Zee, 1968

In 1968 werd de nieuwe sporthal de Bam opgeleverd. Destijds een voor Haren ultramoderne sportaccommodatie. Het monumentale baksteenreliëf van 7 bij 18 meter op de westgevel van de sporthal sluit in zijn vrije spel

met vormen en kleuren aan bij de functie én naam van het gebouw: Bam is in het Drentse de naam voor een plaats waar je vrij bent in het spel. De stenen zijn rood, zwart en paars van kleur en variëren in materiaalsoort, structuur en dikte. Op de plek van de sporthal stond voorheen de boerderij Jessicahoeve (zie foto).

Direct tegenover de sporthal fietsen we de Terborgsteeg in. Aan het einde gaan we naar rechts (Weg voor de Jagerskampen en na 200 meter fietsen we recht op ons volgende kunstwerk af.

Nr. 6. H.K.H. Prinses Juliana. Prins Bernardlaan/Oude Hoflaan

Kerkpad Terborgsteeg-Kerkstraat 1937

**Prinses Juliana, Gerrit van der Veen,
1936**

Gerrit van der Veen (1902-1944) was niet alleen beeldhouwer, maar ook verzetsstrijder. In 1936 maakte hij dit beeld ter gelegenheid van de verloving van prinses Juliana en Bernhard in 6-voud. Haren behoorde tot de plaatsen waar een exemplaar van dit beeld werd geplaatst. In het begin van de Tweede Wereldoorlog werd het beeld door Oranjegezinden in veiligheid gebracht. Niet veel later werd het onderstuk vernield. Nadat het beeld in de naoorlogse jaren enkele keren zoek was, werd het in 1992 in de raadszaal van het gemeentehuis geplaatst en uiteindelijk in 1996 weer op de oorspronkelijke plek.

We fietsen rechtdoor naar de Kerkstraat. Albert Heijn is rechts van ons maar wij slaan linksaf en direct weer rechtsaf (Hortuslaan). Na 200 meter linksaf via de parkeerplaats aan het Haderaplein stoppen we bij de ingang van het gemeentehuis en daar staat ons volgende kunstwerk.

Nr. 7. De Bron. Raadhuisplein

De Bron, Jon Gardella, 2000

Het kunstwerk van Jon Gardella maakt deel uit van het Komplan Haren, dat in 2000 gereedkwam en tot doel had om de aantrekkelijkheid van het centrum te verhogen. Gardella's ontwerp van de Bron is door Copijn Landschapsarchitecten in 1997 inge-

past in het ontwerp van het Raadhuisplein. Het huidige Raadhuisplein is in de loop van de laatste decennia enorm veranderd. Was vroeger het aangezicht de witte villa waar onder meer het politiebureau was gevestigd, tegenwoordig heeft het gebied veel meer een winkel- en horecafunctie.

Met de fiets aan de hand wandelen we tussen Intermezzo en de ING naar de Rijksstraatweg. We gaan linksaf en wandelen naar de herdenkingsplaats voor de Hervormde Kerk.

Nr. 8. Plaquette Hervormde Kerk. Rijkstraatweg 188

Gedenksteen slachtoffers Tweede Wereldoorlog, 1949

De namen van de oorlogsslachtoffers uit Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren zijn aangebracht in de gedenksteen in het centrum van Haren. De gedenksteen is vervaardigd uit zwarte natuursteen. Uit onderzoek is gebleken dat het aantal namen op de steen nog niet volledig is. Zeker vier namen ontbreken nog en het 4 mei comité is bezig met een eigen onderzoek om de volledigheid van alle gevallen te waarborgen.

Opnieuw een korte wandeling langs de Rijkstraatweg. We lopen een kort stukje terug en steken over via de zebra en lopen in zuidelijke richting. Vervolgens wandelen we naar de poort naast modewinkel Herman de Vries.

Nr. 9. Tegelwandmozaïek. Rijksstraatweg 191 (Centrumflat)

Tegelwandmozaïek, Jan van der Zee, 1971

Waar ooit de villa van notaris Lohman stond (afgebroken in 1960), verrees in 1964 de Centrumflat aan de Rijksstraatweg in Haren. De bekende kunstenaar Jan van der Zee (onder meer lid van de Ploeg) kreeg opdracht om de achterzijde van de flat alsmede de hal te verfraaien met een tegelwandmozaïek. Dit werk kwam in 1971 gereed.

De tegelmozaïek bij de hoofdingang van het flatgebouw strekt zich uit over een lengte van zes meter en een hoogte van drie meter en is samengesteld uit speelse vormen in de basiskleuren zwart, wit, blauw en geel. De achtergrond is grijskleurig.

De hal van het flatgebouw bevat eenzelfde soort tegelmozaïek.

Woning notaris Lohman, afgebroken ca. 1960

Vanaf de Rijksstraatweg fietsen we in zuidelijke richting. Bij de rotonde slaan we rechtsaf de Emmalaan in, na 150 meter fietsen we linksaf de Wilhelminalaan in. Aan het einde slaan we linksaf naar de Westerse Drift en deze rijden we helemaal uit. vervolgens rechtdoor de Lutsborgsweg in en 200 meter voor de zandweg begint gaan we het terrein van Sassenhein op.

Nr. 10. Hein Aalderink. Sassenhein, Lutsborgweg 53

Onthulling bloembak 1923

**Hein Aalderink, vrijstaande sculptuur,
Willem Reinders 1924**

Hein Aalderink en zijn vrouw Sas (Sas-en Hein) kochten in 1909 een turfwingebiedje met veenplassen en richtten vervolgens de hengelclub Sassenhein op om in het waterrijke gebied de hengelsport te bevorderen. De sokkel was oorspronkelijk een bloembak, vervaardigd door architect M.G. Eelkema en aangeboden door de leden van de Hengelclub, ter ere van de zeventigste verjaardag van Hein Aalderink op 19 maart 1923. Ruim een jaar later, op 31 juli 1924, schonken de leden van de Hengelclub het beeld ter ere van hun vijftienjarig bestaan.

We fietsen weer terug naar de Westerse Drift en op de driesprong met de Wilhelminalaan staat ons volgende kunstwerk.

Nr. 11. Juichende mens. Hoek Westerse Drift/Wilhelminalaan

De Juichende Mens, Sculptuur Johanna Nijlunsing, 1995

Ooit stond op deze plek het Oranje-Lippe monument ter ere van het huwelijk tussen Juliana en Bernhard in 1937, maar dit kunstwerk werd in de Tweede Wereldoorlog vernield. Na afloop van de oorlog werd een bevrijdingsboom geplant en deze staat nog steeds in het plantsoen.

Ter gelegenheid van 50 jaar bevrijding in 1995 kreeg kunstenaar Johanna Nijlunsing de opdracht van het 5 Mei Comité voor een nieuw kunstwerk hetgeen resulteerde in de Juichende Mens, een geabstraheerd mensfiguur, die zijn armen juichend de lucht insteekt.

We volgen de Westerse Drift in noordelijke richting en gaan de 3e weg rechts (Torenlaan) in. Bij de paaltjes richting Jumbo stoppen we voor ons volgende kunstwerk.

Nr. 12. Tegeltafel 1000 woningen. Torenlaan 1-13

**Plaquette 1000 woningenplan, tegeltafel
Anno Smith, 1950**

Het grote tekort aan woningen vlak na de Tweede Wereldoorlog bracht burgemeester Ottevanger van Ulrum in 1950 tot het idee om 1000 woningen in de diverse gemeenten in de provincie Groningen te bouwen. In 31 Groninger gemeenten werden systeembouw woningen gebouwd in het kader van de wederopbouw. Aan de Torenlaan werden 24 woningen gebouwd naar het ontwerp van de uit Glimmen afkomstige architect Pieter Mient Hoekstra (1922-2010). In 1998 werden de woningen afgebroken en vervangen door nieuwbouw. Bij elk wooncomplex werd een tegeltafel geplaatst met de wapens van de deelnemende gemeenten.

We fietsen weer terug naar de Westerse Drift en slaan daar af naar links. Let u bij de brandweerkazerne nog even op de twee oude lichtmasten. Deze stammen nog uit de tijd dat er gasverlichting was. Vervolgens nemen we de tweede weg rechts.

Nr. 13. Boomsculptuur. Hoek Emmalaan/Hadewijchstraat

Boomsculptuur, Wim van der Schalie, 1986

Een verrassend kunstwerk!!! De blauwe stalen boom stelt een watercipres (pijnboom) voor die tegen de beuk is gebouwd. Kunstenaar Wim van der Schalie heeft gekozen voor een watercipres omdat er een in de zuidelijke berm van de Emmalaan stond. Visueel is er in de zomer een “intieme verhouding” tussen boom en staal; in de winter daarentegen is de afstand schijnbaar groter.

Onthulling 1994

We fietsen verder in westelijke richting. Direct ná de kruising met de Nesciolaan en nog voor het voormalig Postillion Motel gaan we rechtsaf een naamloos weggetje in. Het weggetje wordt een pad en aan het einde is een bijzonder gebouw te bewonderen.

Nr. 14. Gemaal Westerpolder. Nesciolaan

Gemaal Westerpolder, Bestuur waterschap de Westerpolder, 1969

In de Nesciolaan en het doodlopende deel van de Meerweg staat aan een brede sloot een klein gemaal. Een aan de gevel geschroefde gedenkplaat meldt dat het toebehoorde aan het toenmalige waterschap De Westerpolder, en dat het gemaal op 19 december 1969 in gebruik werd gesteld door mr. F.W. van Ketwich Verschuur, destijds burgemeester van Haren. Het oude gemaal bestond sinds 1915 uit een elektromotor die was geplaatst in wat resteerde van watermolen De Westerpolder uit 1862. Die molen – een achtkante grondzeiler – stond aan het Harener vaartje, en bemaalde de Westerpolder. Het enige dat nu nog aan molen De Westerpolder herinnert, is de molenaarswoning die, eveneens in opdracht van het waterschap, in 1888 naast de molen werd gebouwd. Dat pand aan de Nesciolaan bestaat nog steeds. De molenaarswoning werd in 1974 geres-taureerd.

Molen en Harener vaartje

We gaan weer terug via het smalle weggetje en gaan vervolgens rechtsaf (Emmalaan en na de brug Meerweg) richting het Paterswoldsemeer. Bij de Meerweg 227 stoppen we bij de sociëteit van de Vereniging Watersport de Twee Provinciën. Links van het gebouw ziet u de starttoren.

Nr. 15. Starttoren. Meerweg 227 bij VWDTP

Starttoren, Kris Bulder, 1954

De starttoren is in het kader van met het oog op het 100 jarig bestaan van VWDTP in 2011 grondig gerenoveerd en in oude luister hersteld. Zo zijn de oorspronkelijke kleuren weer aangebracht, en geheel toevallig voert oranje daarin een opvallende boventoon. Het werk van architect Kris Bulder wordt gekenmerkt door het gebruik van beton en het spel tussen horizontalen en verticalen, en dat zien we terug in deze starttoren. Het ontwerp voorzag erin dat de poten van de toren een veel donkerder tint grijs kregen dan het beton van de cabine, waardoor de illusie ontstond dat deze laatste zweeft.

We fietsen naar het einde van de Meerweg en stoppen bij het Jachthaven de Zuidwesthoek. De 'vuurtoren' heeft u dan al even in beeld gehad.

Nr. 16. Stalen Toren, Meerweg 247 bij Jachthaven Zuidwesthoek

Stalen toren De Twee Provinciën, L. van der Sluis, 1935

Ogenschijnlijk een vuurtoren maar in werkelijkheid is het een uitkijktoren. Het zilveren bakken werd in 1935 gebouwd, toen Hendrik Wilhelm Mulstege – de eigenaar van het achtergelegen hotel De Twee Provinciën, dat inmiddels is verdwenen om plaats te maken voor een serviceflat voor ouderen – een paviljoen aan het meer liet bouwen. Mulstege bouwde diverse attracties op deze locatie. Legendarisch was met name de speeltuin, maar ook een schelpengrot en een soort van botsauto's op het water werden gerealiseerd. In elk geval zijn het paviljoen én de 'vuurtoren' bewaard gebleven. De andere attracties leven voort in de herinneringen van Harener senioren.

Dit is het einde van de fietstocht langs kunstwerken en gebouwen in Haren. U kunt op eigen gelegenheid weer terug naar Haren.

Open Monumentendag

De eerste Open Monumentendag in Nederland werd in 1987 in navolging van Frankrijk georganiseerd. Op Open Monumentendag worden monumenten gratis voor het publiek opengesteld, om zo de publieke belangstelling voor monumenten en het draagvlak voor monumentenzorg te vergroten. Niet alleen openen de duizenden monumenten gratis hun deuren voor het Nederlandse publiek, er worden ook ontelbaar veel activiteiten georganiseerd: tentoonstellingen, rondleidingen, fietsroutes, wandelingen, muziekvoorstellingen maar ook veel activiteiten voor jongeren, zoals speurtochten.

Open Monumentendag kent een decentrale opzet: in iedere deelnemende gemeente werkt een groep vrijwilligers actief mee aan het samenstellen en de praktische uitvoering van het Open Monumentendag programma. In Haren is dat de Harense Historische Kring Old Go.

Harense Historische Kring Old Go

De Harense Historische Kring Old Go is opgericht in januari 2010 en houdt zich bezig met de geschiedenis van de voormalige gemeente Haren. De gemeente bestond uit de dorpen Haren, Glimmen, Onnen en Noordlaren en de buurtschappen Essen en Hemmen. Op 1 januari 2019 is de gemeente Haren in het kader van de gemeentelijke herindeling samengegaan met de gemeenten Groningen en Ten Boer.

Old Go organiseert diverse evenementen en activiteiten. Zo worden er jaarlijks enkele lezingen en excursies georganiseerd. Old Go is de organisator van de jaarlijkse Open Monumentendag.

Het blad "Old Goud" verschijnt 2x per jaar en bevat interessante artikelen + oude foto's over de historie van Haren. In "Haren de Krant" publiceert Old Go elke maand een column met historische wetenswaardigheden.

Het bezoekerscentrum van Old Go is te vinden op de eerste etage van de sporthal aan de Oude Brinkweg. Elke eerste donderdag van de maand kunt u van 14.00 tot 16.00u bij ons terecht voor inzage in ons archief. We hebben een luisterend oor voor uw (oude) verhalen met of zonder foto's. Het adres is Oude Brinkweg 12A, Haren; de trap op naar boven. Het bezoekerscentrum is tijdelijk gesloten i.v.m. corona.

Voor slechts 17,50 euro per jaar bent u lid van Old Go. U kunt zich aanmelden via het mailadres info@oldgo.nl. Dit mailadres is tevens het correspondentieadres.